

การบูรณาการเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างพอเพียงอย่างยั่งยืน

Integration for Student Development to have Desirable Characteristics to Live Sufficiently and Sustainably

จิระวัฒน์ โจรจนศิลป์¹

Jirawat Rojanasin

Received: October 05, 2021

Revised: November 09, 2021

Accepted: November 11, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการ การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างพอเพียงอย่างยั่งยืน พบว่า การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างพอเพียงนั้นต้องเริ่มต้นจากการสร้างนโยบายการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร โดยการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ปฏิบัติตามแนวทางของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านครูหรือบุคลากรทางการศึกษาดำเนินตามนโยบายศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ในด้านการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกฝังแนวคิดการถอดบทเรียน 2 เงื่อนไข ความรู้ คุณธรรม 3 ท่วง พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน 4 มิติ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม 3 ศาสตร์ ประกอบด้วย ศาสตร์พระราชา ศาสตร์สากล และศาสตร์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดเป็นคลัสเตอร์ความพอเพียงภายในโรงเรียนจากโรงเรียนสู่ครอบครัว นักเรียนนำหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในครอบครัวส่งผลให้เกิดเป็นวิถีของครอบครัวที่ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกิดเป็นคลัสเตอร์ครอบครัวพอเพียงจากครอบครัวสู่ชุมชนสมาชิกในชุมชนเปิดรับและให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดเป็นคลัสเตอร์ ความพอเพียงในชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน และเมื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าช่วยในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนเพื่อการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทาง

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร; The Secondary Educational Service Area Office Kamphaeng Phet

Corresponding author, e-mail: kru_leed@hotmail.com, Tel. 091-8439079

ของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจเพื่อนักเรียนจะได้มีทั้งความรู้และคุณธรรมพร้อมที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมสืบไป

คำสำคัญ: การบูรณาการ, การพัฒนา, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, นักเรียน, พอเพียง

Abstract

This academic paper aimed to present an integrated approach for developing students to have desirable characteristics to live sufficiently and sustainably. It was found that the development of students to have desirable characteristics to live had to begin with the establishment of the school administration policy of the administrators by creating an organizational culture that adhered to the principles of the sufficiency economy philosophy. In terms of teachers or educational personnel, there should be the operation based on policies for researching knowledge; in case of the development of integrated curricula, there should be instilling the lesson - learned concept as follows: two conditions are knowledge and morals; three primary elements are moderation, reasonableness and prudence; balancing four elements are economic system, social system, cultural system and environmental system; three sciences consist of royal science, universal science, and folk science to create a sufficiency cluster within the school from school to family. Students should apply the principles of Sufficiency Economy Philosophy in the family, resulting in a family lifestyle that adheres to the Sufficiency Economy Philosophy leading to the emergence of a sufficiency family cluster from family to community members. Exposure and focus on living according to the philosophy of sufficiency economy is clustered. Sufficiency in the community is the emergence of sustainable development. When applying Buddhist principles to help develop students' desirable characteristics for knowing how to live a balanced life, it is a way of solving suffering called “The Noble Eightfold Path” focusing on physical and mental happiness so that students will have both knowledge and virtues ready to grow up to be good citizens of society forever.

Keywords: Integration, Development, Desirable Characteristics, Students, Sufficiency

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการในอดีตเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการด้านศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนคนไทยให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองเมืองไทยและพลเมืองโลก จากวิกฤตปัญหาของชาติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลได้น้อมนำหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศ และการที่จะพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนนั้นต้องเริ่มจากการพัฒนาที่ทรัพยากรมนุษย์ เมื่อก้าวถึงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ก็ควรจะหนีขาดไปไม่ได้ กับสถานศึกษาซึ่งเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนทั้งทางด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองเมืองไทยและพลเมืองโลก ตามบทบาทหน้าที่หลักของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนในปัจจุบันนั้นต้องให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเป็นความรู้ที่ยั่งยืน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นำสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ตลอดจนคณะผู้บริหารครูบุคลากรทางการศึกษาและชุมชนอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนต้องตระหนักถึงการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่ต้องร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา สังคม ชุมชน และครอบครัว ที่จะต้องเสริมสร้างและพัฒนาพร้อมรับกระแสโลกาภิวัตน์และเป็นแบบอย่างที่ดีสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ “อยู่อย่างพอเพียง” ให้เป็นวิถีปฏิบัติของครูและบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการสถานศึกษานั้น การจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนและการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” ได้อย่างถาวรด้วยความเชื่อมั่นในหลักการที่ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นได้ในสังคมทุกระดับเพื่อที่จะได้นำสังคมไทยสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ซึ่งอุปนิสัยพอเพียงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน จะได้นำพาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

หลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะบ่งบอรายละเอียดเกี่ยวกับเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนซึ่งจะเป็นกรอบทิศทางและแนวทางในการเตรียมที่จะพัฒนาคนของประเทศ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา อีกทั้งยังมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานสากล หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บุคลากรของโรงเรียนต้องมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูและบุคลากรทางการศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ มีหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทุกระดับชั้นมีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล มีการศึกษาวิเคราะห์วิจัย เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามมาตรฐานของหลักสูตรพุทธศักราช 2551 รวมทั้งหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ จนสามารถพัฒนา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้จนเห็นผล (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2551)

การมองภาพความสำเร็จจะรู้ได้อย่างไรว่าสถานศึกษามีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา 1) สถานศึกษาต้องนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา และดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม 2) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) นักเรียน มีความรู้ ทักษะ ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่อย่างพอเพียง” และ 4) ผู้ปกครองชุมชน ดำเนินชีวิต และมีการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร, 2564)

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกิดกับผู้เรียนนั้น หมายถึง สิ่งที่เกิดหรือสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็น โดยที่สังคมต้องการให้เกิด เช่น ในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นมนุษย์ จิตใต้สำนึก มีการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุขทั้งสังคมไทยและสังคมโลก (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ โดยมีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในหลักสูตร เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และครูผู้สอนจะต้องดำเนินการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และจะต้องนำข้อมูลที่เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริงของสถานศึกษา และครูผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำมาประเมินผล

คุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียง

อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกมาจากการดำเนินชีวิตประจำวัน อยู่อย่างพอเพียงมีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถปรับตัวเข้าอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

ผู้ที่อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง ผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างประมาณตน มีเหตุผล รอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้

ตารางที่ 1 ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ที่อยู่อย่างพอเพียง

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม	1.1 ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัดคุ้มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดี รวมทั้งการใช้เวลาอย่างเหมาะสม 1.2 ใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่างประหยัดคุ้มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี 1.3 ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล 1.4 ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้อภัย เมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด
2. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	2.1 มีการกำหนดแผนการเรียนรู้ วางแผนการทำงานตลอดจนการดำเนินชีวิตโดยมีความรู้ในเรื่องข้อมูลและข่าวสาร 2.2 สามารถปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม มีการยอมรับปรับตัวเพื่อใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นได้อย่างผาสุก

ในส่วนของการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดทำโดยมีรูปแบบที่ชัดเจนและบรรจุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีเป้าหมาย คือ ให้มีการบูรณาการทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างยั่งยืนรวมทั้งภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน โดยเริ่มพัฒนาด้านเจตคติให้กับผู้เรียนเป็นลำดับแรก และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับการแสดงออกทางด้านร่างกาย จิตใจ และต้องมีความเป็นนามธรรมสูง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนนั้นบางครั้งก็จะได้ปรากฏอยู่ในกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนด้านความรู้และทักษะที่จะปรากฏเป็นรูปธรรมที่เด่นชัดในตัวชี้วัดของแต่ละรายวิชา ในส่วนเนื้อหาตามกลุ่มสาระต่าง ๆ จะมีเนื้อหาสาระที่มาก ครูผู้สอนบางครั้งอาจจะละเลยการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องจาก คุณลักษณะอันพึงประสงค์มีลักษณะเป็นนามธรรม ทำให้ยากต่อการวัดและประเมินผล หรือการตัดสินอาจจะไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงนั้นหมายความว่า การประเมินต้องมีการกำหนดกรอบและหลักการอย่างชัดเจน (ศักดิ์สกุล จันแสน และทีปพิพัฒน์ สันตะวัน, 2558; ฌพัฐอร เสงสมบุรณ์ และณัฐภรณ์ หลาวทอง, 2557)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนข้อที่ 5 อยู่อย่างพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการมีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่สถานศึกษา ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอนและให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนอย่ามีคุณภาพ ดังนั้นสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญของการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยยึดมั่นในหลักคุณธรรมนำความรู้ ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และเป็นการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และชุมชน ในการจัดการศึกษาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาได้ในทุก ๆ ด้านการจัดการเรียนการสอนจะต้องเน้นให้นักเรียนสามารถถอดบทเรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ การถอดบทเรียนนั้นโดยยึดหลักการถอดบทเรียน 2 เงื่อนไข ความรู้ คุณธรรม 3 ห่วง พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน 4 มิติ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม 3 ศาสตร์ ประกอบด้วย ศาสตร์สากล ศาสตร์พระราชา และศาสตร์ชาวบ้าน เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามในโรงเรียน หรือสร้างชิ้นงาน ตามภาระงานที่ครูประจำวิชาสั่ง นักเรียนจะต้องสามารถถอดบทเรียนได้ โดยที่นักเรียนจะต้องมีองค์ความรู้ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนดังนี้

ประเด็นแรก 3 ห่วง

ห่วงที่ 1 คือ พอประมาณ หมายถึง ความพอดีในทุก ๆ ด้าน ไม่แข็งไปไม่อ่อนไปไม่มากไม่น้อย และที่สำคัญจะต้องไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและคนในครอบครัวหรือสังคมไม่เดือดร้อน

ห่วงที่ 2 คือ ต้องมีหลักการในการตัดสินใจในทุก ๆ เรื่อง และในหลักการนั้นต้องมีเหตุผลโดยที่ ต้องมีการพิจารณาจากที่มาของสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน ที่สำคัญต้องมีการคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของเราอย่างรอบคอบ

ห่วงที่ 3 คือ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การตั้งรับกับผลที่จะเกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน และมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงทุกสถานการณ์ทั้งปัจจุบันและอนาคต

ประเด็นที่สอง 2 เงื่อนไข

เงื่อนไขที่ 1 การที่จะลงมือกระทำการสิ่งใดนั้นบุคคลนั้นย่อมต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นเสมอ ดังนั้นความรอบรู้ที่เกี่ยวกับทางวิชาการต่าง ๆ จะต้องมีอย่างรอบด้าน เพื่อที่จะได้นำพื้นฐานของความรู้ นั้นมาประกอบการตัดสินใจหรือการเชื่อมโยง วางแผนปฏิบัติตามขั้นตอนด้วยความระมัดระวัง

เงื่อนไขที่ 2 เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต 4 มิติ (ความสมดุล ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม) 3 ศาสตร์ ศาสตร์สากล ศาสตร์พระราชา ศาสตร์ชาวบ้าน จะเห็นได้ว่า ข้อความข้างต้นนั้นเป็นเพียงแค่องค์ความรู้เท่านั้น และการที่เราจะทราบว่ามันจริง รู้ได้เข้าใจถึง

บทเรียนหรือไม่ นั่น คำถามที่ใช้คือ “คืออะไร มีอะไร ใช หรือไม่ใช่” เป็นต้น ดังนั้นนอกจากการให้ความรู้แล้วสิ่งที่ครูต้องทำต่อ คือการพานักเรียนถอดบทเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจและมีแนวทางในการประยุกต์ใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับการดำเนินชีวิตของตัวนักเรียนเอง โดยการยกสถานการณ์ที่เป็นวิถีชีวิตของนักเรียนมาเป็นพฤติกรรม ตัวอย่าง เช่น สถานการณ์ “การซักผ้า”

ประเด็นแรก 2 เจ็อนไซ

เจ็อนไซความรู้ในการซักผ้า คือ นักเรียนจะต้องรู้ถึงวิธีการซักผ้าที่ถูกวิธีการซักผ้าด้วยเครื่องซักผ้าและวิธีการซักผ้าด้วยมือ การเลือกผงซักฟอกให้ตรงกับชนิดของผ้า

เจ็อนไซคุณธรรมในการซักผ้า คือ ความรับผิดชอบ ไม่ทิ้งผ้าให้ค้างในระยะเวลาที่นานเกินไปควมมีระเบียบวินัยในการคัดแยกถุงเท้า ชุดชั้นใน เสื้อผ้าชุดอยู่บ้านและชุดนักเรียนก่อนซักเสมอ

ประเด็นที่สอง 3 ห่วง

ความพอประมาณในการซักผ้า คือ การใช้ทรัพยากรในการซักผ้าอย่างพอดี เช่น ผงซักฟอก หรือถ้าหากใช้เครื่องในการซักต้องดูปริมาณขนาดของถังซักกับจำนวนผ้าให้พอดีไม่แน่นเกินไปหรือฝ้าน้อยเกินไปกับการซักด้วยถัง

มีเหตุผลในการซักผ้า คือ การตัดสินใจในเรื่องของเวลาในการซักผ้าถ้าซักผ้าในช่วงเวลา กลางคืนตากผ้าอาจจะมึนกลิ่นเหม็นอับ หรือการซักผ้าเนื่องจาก ณ เวลานี้ปริมาณผ้า ที่เราใส่ไปแล้วนั้นมีจำนวนมากถึงเวลาที่เรากำลังซัก

ภูมิคุ้มกันในการซักผ้า คือ ใต้ผ้าที่สะอาด ป้องกันโรคร้ายที่จะเกิดกับร่างกาย เมื่อได้ใส่ผ้าที่ซักและเพื่อเป็นการถนอมผ้าด้วย ผ้าบางชนิดถ้าใส่แล้วไม่ซักจะทำให้ผ้าเก่าเร็วขึ้น

ประเด็นที่สาม 4 มิติ

ด้านวัตถุ การเลือกใช้ เลือกหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสม กับการซักผ้า

ด้านสังคม การใส่เสื้อผ้าที่สะอาดเป็นที่ยอมรับของเพื่อน สร้างบุคลิกภาพที่ดี

ด้านสิ่งแวดล้อม การใช้น้ำอย่างประหยัดในการซักผ้า เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิด

ประโยชน์สูงสุด

ด้านวัฒนธรรม การให้ความสำคัญกับผ้าที่สะอาด ซึ่งเป็นวิถีสากลในสังคม และปฏิบัติอย่างเป็นประจำและถูกวิธี

ประเด็นที่สี่ 3 ศาสตร์

ศาสตร์สากลถ้าเป็นการใช้เครื่องซักผ้าต้องรู้ถึงระบบการทำงานของเครื่องซักผ้า เปิดปิด ตั้งเวลา และวิธีการดูแลและรักษา

ศาสตร์พระราชากำหนดเวลาในการซักผ้าหรือการตัดสินใจว่าจะซักผ้าช่วงไหนถ้าซักตอนนี้จะต้องเก็บผ้าได้ในเวลาใดคือการมองให้ลุ่มลึก และใช้ความพอเพียงหรือพอประมาณ หรือการทำตามลำดับขั้นตอนการซักผ้าเช่นการแยกผ้าสี แยกถุงเท้า ชุดชั้นใน ชุดทำงานก่อนซัก

ศาสตร์ชาวบ้าน การซักผ้าด้วยน้ำอุ่นจะทำให้สิ่งสกปรกหลุดออกไวกว่าการซักด้วยน้ำเย็น

จากตัวอย่างการถอดบทเรียนข้างต้น ครูสามารถใช้วิธีการที่หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับช่วงวัยของผู้เรียน และความแตกต่าง ความสนใจในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ถ้าเด็กเล็ก ๆ ก็อาจจะยกหัวข้อให้สอดคล้องกับนักเรียน เช่น สถานการณ์ “การเล่น FACEBOOK ของตัวนักเรียน” “การเดินซื้อของในตลาดนัด” เป็นต้น ขอแนะนำให้เป็นสถานการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียนเพื่อนักเรียนจะได้ความชัดเจนในสถานการณ์นั้น ๆ เมื่อนักเรียนได้ถอดบทเรียนบ่อย ๆ ก็จะเพิ่มความเข้าใจ เพิ่มสติในการดำเนินชีวิตของนักเรียนมากยิ่งขึ้น ต่อจากนั้นก็ต้องมีการตรวจสอบการตรวจสอบโดยใช้คำถามเพื่อหาวิธีการ “อย่างไร” เพื่อหาเหตุผล “ทำไม” “เพราะอะไร” การตรวจสอบพฤติกรรมประจำของนักเรียนว่านักเรียนได้ปฏิบัติสอดคล้องกับหลัก 2 3 4 และ 3 ศาสตร์หรือไม่

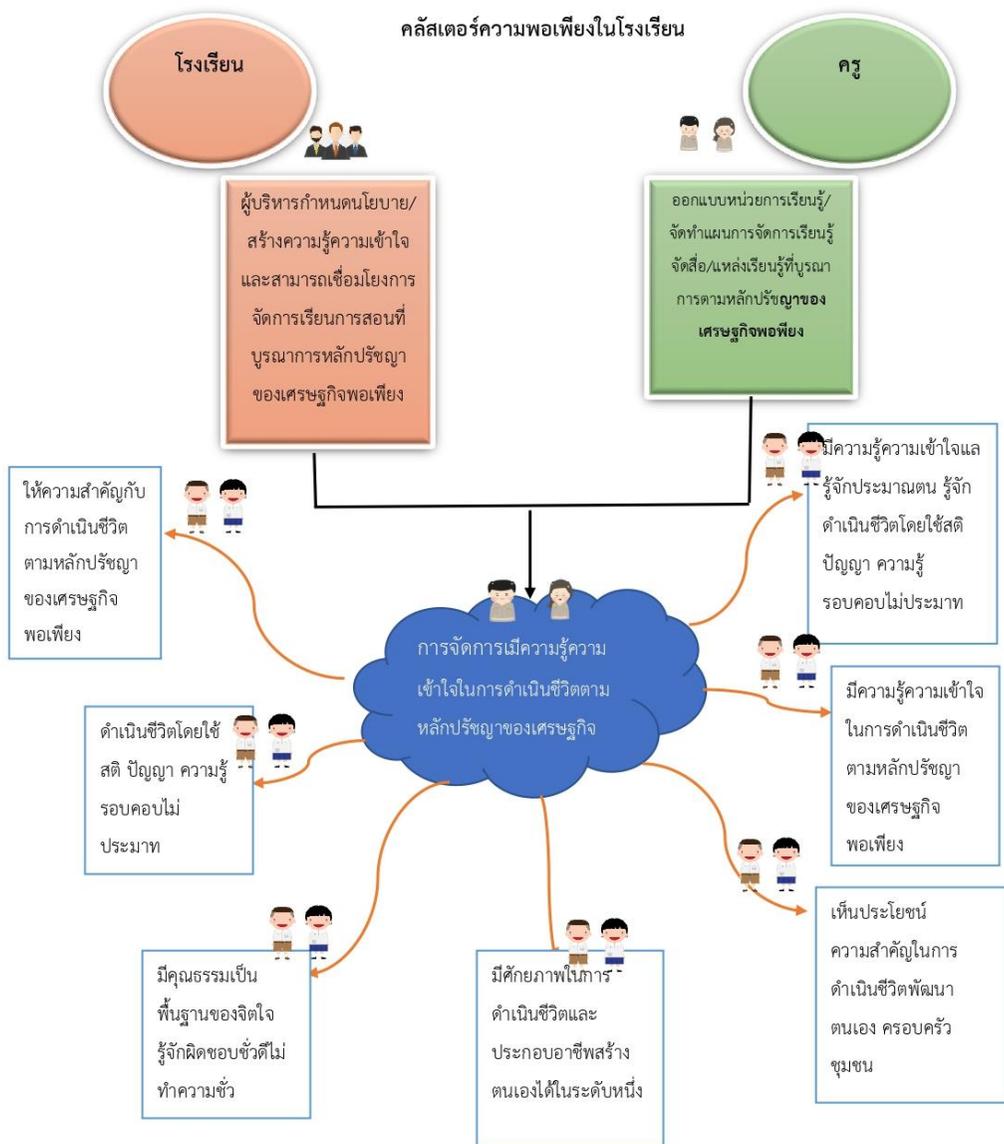
นอกจากนี้อาจจะให้นักเรียนได้คิดชิ้นงานเพื่อนำเสนอ สะท้อน ความเข้าใจ ทักษะคตินักเรียน ชิ้นงานอาจจะเป็น หนังสือเล่มเล็ก แต่งนิทาน วาดภาพ บทบาทสมมุติ หรือการนำบทเรียนที่ได้จากสถานการณ์ที่นักเรียนปฏิบัติจริง มาเล่าให้เพื่อน ๆ และครูในชั้นเรียนได้แลกเปลี่ยนกันและให้นักเรียนทำการถอดบทเรียนทั้งนี้เป็นเพียงแนวทางให้กับคุณครู ซึ่งทุกท่านอาจจะคิดได้มากกว่านี้ ลองปฏิบัติกับนักเรียนที่รับผิดชอบ ครั้งเดียวไม่จำเป็นต้องปฏิบัติบ่อย ๆ ให้เป็นวิถีชีวิตให้ได้

กระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียง

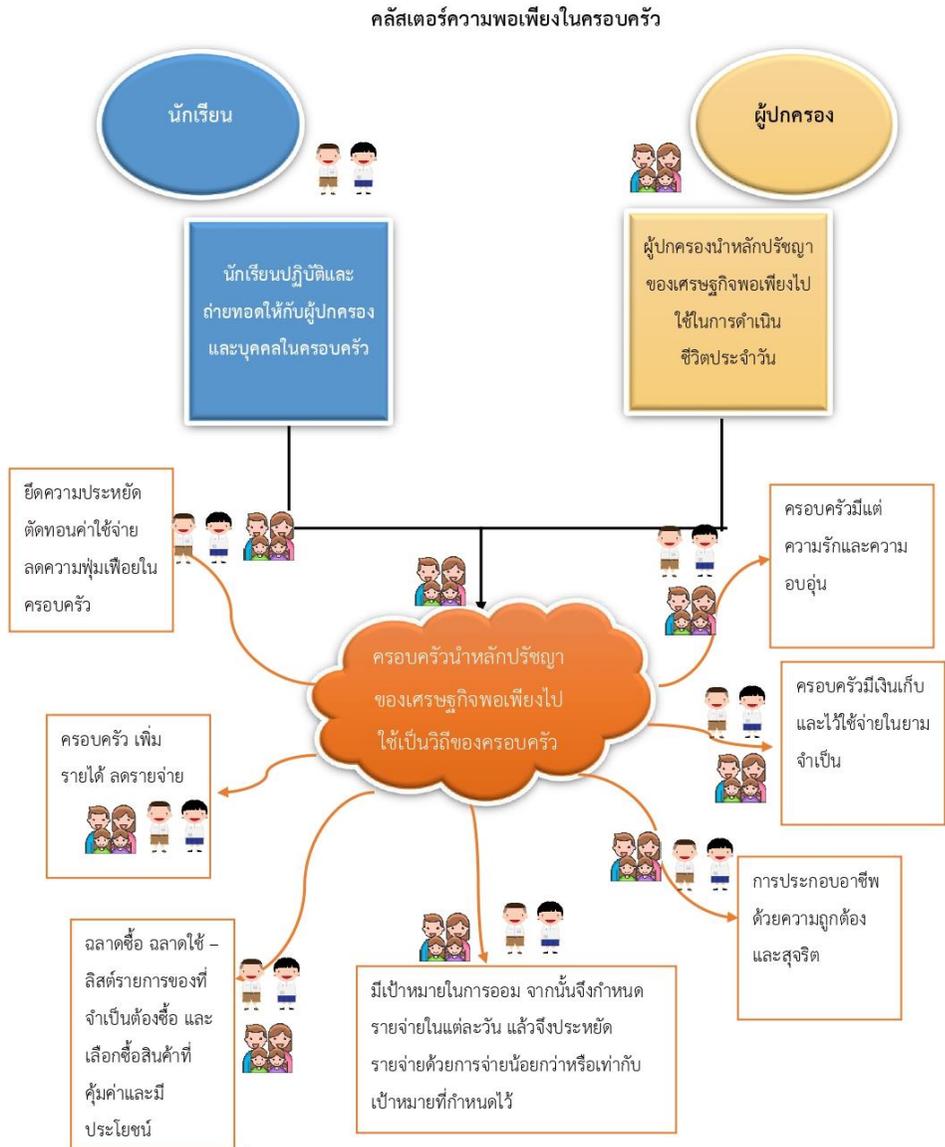
นอกจากการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียงนั้น ถ้าจะพัฒนาให้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมองถึง 3 มิติ โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ถ้าการส่งต่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียงแล้วไม่ได้ขยายผลต่อก็จะไม่เกิดการพัฒนา ขอนำเสนอกระบวนการขับเคลื่อนรูปแบบการบูรณาการการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อยู่อย่างพอเพียงอย่างยั่งยืนดังนี้

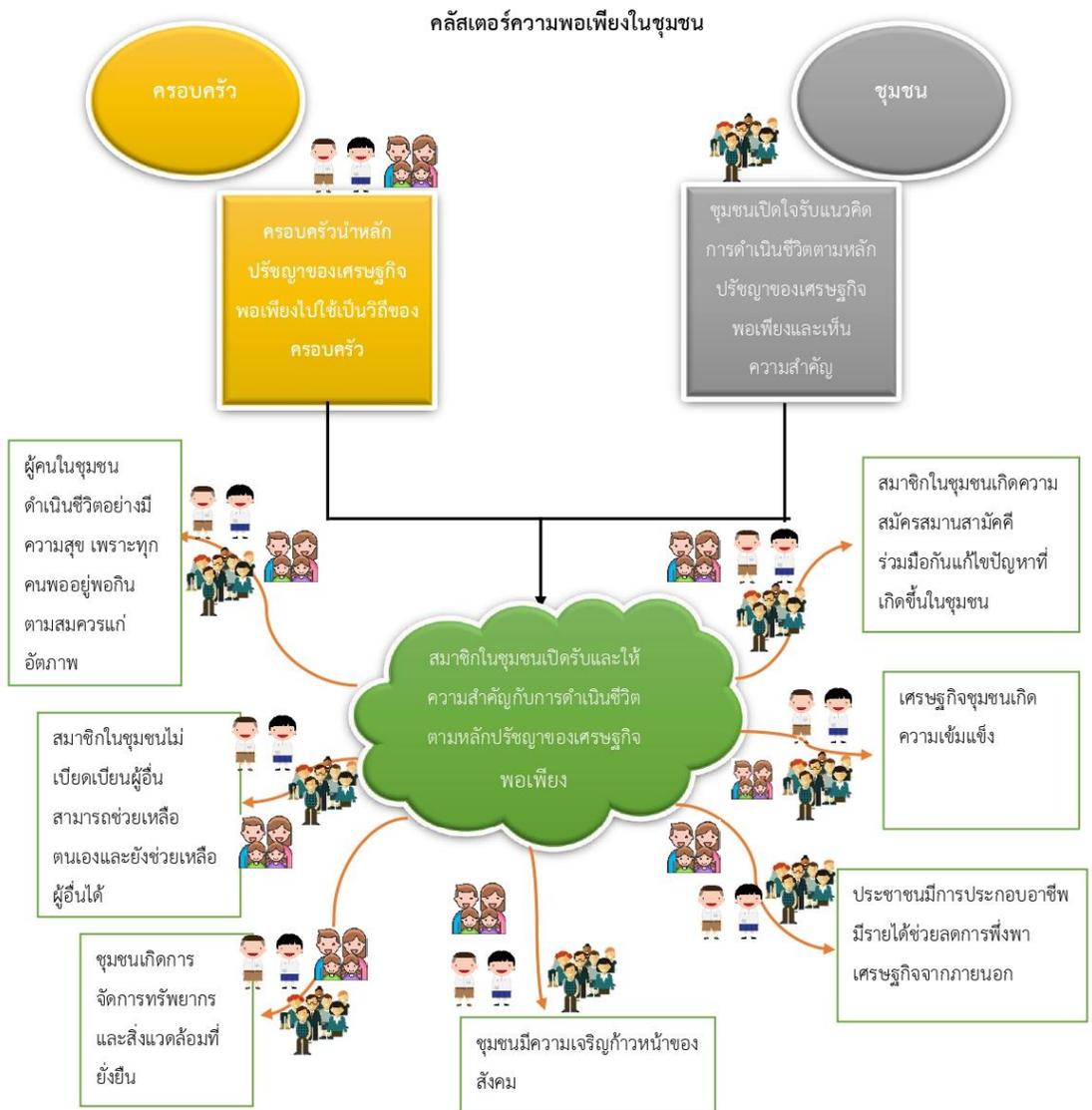
ภาพที่ 1 รูปแบบการบูรณาการเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างพอเพียงอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 2 คลัสเตอร์ความพอเพียงในโรงเรียน

ภาพที่ 3 คลัสเตอร์ความพอเพียงในครอบครัว

ภาพที่ 4 คลัสเตอร์ความพอเพียงในชุมชน

จากคลัสเตอร์ทั้ง 3 คลัสเตอร์จะเห็นได้ว่าจากพลังของโรงเรียน พลังของครู พลังของนักเรียน การอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีวิถีความพอเพียง จากโรงเรียนสู่ครอบครัว จากครอบครัวสู่ชุมชน ถือได้ว่าจากจุดเล็ก ๆ สามารถขยายผลเป็นจุดใหญ่เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียงเชิงพุทธ

แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การน้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นเส้นทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งชาวพุทธได้นำหลักธรรมมาประสานกลมกลืนกับชีวิตของชาวบ้านซึ่งเราจะพบเห็นเช่น ความกตัญญู บุตรต้องเลี้ยงดูบิดามารดานั้น เราจะถูกปลุกฝัง มาตั้งแต่ยังเยาว์วัย การดำเนินชีวิตให้ได้มีความสุข และอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว สังคม หรือแม้แต่ในประเทศ หลักธรรมที่เห็นเป็นรูปธรรมที่เด่นชัดนั้นคือ หลักการเดินสายกลางหรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลางนั้นเป็นหลักธรรมเหมาะกับประชาชนทุกระดับเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนชรา เช่นความเป็นผู้รู้จักพอประมาณในการนำทรัพยากรทางธรรมชาติมาใช้ การใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้เป็นการเน้นให้มีการลด ละ เลิก อบายมุขเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของชาวพุทธ

ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลัก คือ ความผาสุกของปวงชนชาวไทยที่มีของกินของใช้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อนและคนรอบข้างเดือดร้อน ถ้าหากเราลองพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่าทรงประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระราชดำรัสทรงอธิบายถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ทำให้ค้นพบว่า มีการสอดแทรกหลักธรรมที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนเพื่อให้ติดตัวนักเรียนและจะส่งผลต่อครอบครัวและชุมชน

หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) มัชฌิมาปฏิปทาในทางพุทธศาสนา หมายถึง ทางสายกลาง คือ การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ อัตตภิกลินญายุก คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป และกามสุขัลลิกานุโยค (ขุ.ป. (ไทย) 31/72/587) คือ การฟุ้งเฟ้อในกามในความสบาย เป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกของพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนอกจากคุณค่าขั้นสูงสุดของหลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อการพ้นทุกข์แล้ว คุณค่าในเบื้องต้น ยังเป็นไปเพื่อการรู้จัก การดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” (อภิ.ธ. (ไทย)35/324-326/569) โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจไปด้วย ดังนี้

สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา

สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม

สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดต้องสุภาพ แต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม

สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง

สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป

สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม
 สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัว
 อยู่เป็นปกติ

สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นิเวศน์อยู่เป็นปกติ

ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

1. เศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่กับ
 การพัฒนาครอบครัว สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยที่มีการนำจริยธรรมความเมตตา ความ
 เกื้อกูลสงเคราะห์ความสามัคคี การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ดังคำกล่าวที่ว่า มนุษย์อยู่
 ดี ชุมชนอยู่ดี ธรรมชาติดี ยั่งยืน

2. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมีขั้วมีขั้ว ที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยงไปสู่
 การที่พระพุทธศาสนามีทำที่ปฏิเสธความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และ
 การทรมานตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

3. เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคน
 “ไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ ”เศรษฐกิจงอกงาม ธรรมงอกเงย
 คนก็มีความสุข”

4. เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากร
 ธรรมชาติจนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ

5. เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเอง
 ได้

บทสรุป

แนวทางการบูรณาการการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่าง
 พอเพียงอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาในบทความนี้ผู้เขียนได้นำโมเดลการบูรณาการ
 การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียงอย่างยั่งยืน คลัสเตอร์ “โมเดล
 ความพอเพียง” นำเสนอ จากความพอเพียงของสถานศึกษา ผู้บริหารกำหนดนโยบายและสร้างวิถี
 ปฏิบัติขององค์กร ผ่านการศึกษาค้นคว้าของครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียนร่วมกัน
 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และลงสู่แผนการจัดการเรียนรู้ฝึกฝนให้นักเรียน
 รู้วิธีการถอดบทเรียน 2 3 4 และ 3 ศาสตร์ ปลูกฝังค่านิยม ความพอเพียง ส่งผลให้เกิดเป็น
 คลัสเตอร์ความพอเพียงภายในโรงเรียน นักเรียนเห็นความสำคัญและยึดแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญา
 ของเศรษฐกิจพอเพียงส่งต่อให้กับครอบครัว บิดามารดา ญาติพี่น้องในครอบครัวเกิดแนวปฏิบัติ
 เป็นคลัสเตอร์ความพอเพียงในครอบครัว จากครอบครัวหนึ่งสู่ครอบครัวหนึ่งเกิดคลัสเตอร์พอเพียง
 ในชุมชน เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ถูกหล่อหลอม มาจากความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ ที่มนุษย์ทุกคนต้องศึกษา และต้องนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความ เป็นจริงของธรรมชาติ ความเป็นจริงของชีวิต ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดควรยึดถือเป็นที่ยึด สิ่งใดไม่ควรยึดถือเป็นที่ยึด เมื่อได้ศึกษาจนเข้าใจและนำไปปฏิบัติจนเกิดผลแล้ว พบความเป็นจริง แห่งชีวิตว่าสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตคืออะไร เมื่อนั้นก็จะได้เข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็น อย่างดี เพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของชีวิตตามหลัก พระพุทธศาสนานั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ณพัฐอร เสงสมบุรณ์ และณัฐภรณ์ หลาวทอง. (2557). การนำเสนอแนวทางการประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจากการวิเคราะห์แนวปฏิบัติดี. *OJED*, 9(2), 350-364.
- ปริญานุษ พิบูลสรารุช. (2551). *เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา*. เข้าถึงได้จาก https://www.bodin.ac.th/e_eco/last_eco.pdf
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์สกล จันแสน และทีปพิพัฒน์ สันตะวัน. (2558). แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนท่าตะโก 1 สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 3. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15* (น. 1341-1352). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร. (2564). *แนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาทำอย่างไร*. เข้าถึงได้จาก <http://www.secondary41.go.th/porpeang/waySchPP.htm>
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินผล คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. (อัดสำเนา).

